Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
ANTHONY MICHAEL COLLINS
esitatud 16. veebruaril 2023 [1]

Kohtuasi C-520/21

Arkadiusz Szcześniak
versus
Bank M. SA,
menetlusosalised:
Rzecznik Praw Obywatelskich,
Rzecznik Finansowy,
Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis, Poola))

Eelotsusetaotlus – Tarbijakaitse – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1 – Hüpoteeklaenuleping – Konverteerimistingimused – Ebaõiglasi tingimusi sisaldava lepingu tervikuna kehtetuse tuvastamise tagajärjed – Võimalus esitada raha tagasimaksmise nõudest kaugemale minevaid nõudeid – Alusetu rikastumine – Hoiatav mõju – Tõhusus

I. Sissejuhatus

1. Alates 2000. aastate algusest andsid Poola pangad kümneid tuhandeid Šveitsi frankides (CHF) nomineeritud või indekseeritud hüpoteeklaene tarbijatele, kes soovisid osta kinnisvara. Kuna need hüpoteeklaenud võimaldasid laenuvõtjatel kasutada palju madalamaid intressimäärasid kui Poola zlottides (PLN) nomineeritud laenude puhul, olid need väga nõutud. Ülemaailmse finantskriisi algusega halvenes Šveitsi frangi ja Poola zloti vaheline kurss viimati nimetatud vääringu omanike jaoks. Tuhanded laenuvõtjad, sealhulgas põhikohtuasja hageja, esitasid hagi pankade vastu, kelle kasuks oli seatud hüpoteek. Nad väitsid Poola kohtutes, et hüpoteeklaenulepingutes sisalduvad tingimused, mille kohaselt konverteeriti Poola zlotid Šveitsi frankidesse ja Šveitsi frangid Poola zlottidesse, on ebaõiglased. Paljudel juhtudel nõustusid kohtud selle argumendiga ja tunnistasid hüpoteeklaenulepingu tervikuna kehtetuks.

[1] Algkeel: inglise.

2. Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis) küsib Euroopa Kohtult, kas juhul, kui panga ja tarbija vahel sõlmitud laenuleping on ebaõiglaste lepingutingimuste tõttu tervikuna kehtetu, on lepingupooltel lisaks õigusele nõuda selle lepingu täitmiseks tasutud summade tagasimaksmist ning seadusjärgset viivitusintressi alates tagasimaksmise nõude esitamise kuupäevast õigus esitada ka muid nõudeid.

II. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

3. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes [2] artikli 6 lõige 1 sätestab:

„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on […] tarbijaga sõlminud, ei ole [riigisisestes õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta]“. [täpsustatud sõnastus]

4. Direktiivi 93/13 artikli 7 lõige 1 sätestab:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

5. Direktiivi 93/13 artikkel 8 sätestab:

„Liikmesriigid võivad käesoleva direktiivi reguleerimisalas vastu võtta või säilitada asutamislepingule vastavad rangemad sätted, et tagada tarbijate kaitstuse kõrgem tase.“

B. Poola õigus

6. 23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustiku (ustawa – kodeks cywilny, edaspidi „tsiviilseadustik“) [3] artikkel 5 sätestab:

„Õiguse kasutamine ei tohi olla vastuolus selle sotsiaal-majandusliku eesmärgiga või ühiskonnaelu põhimõtetega. Õigustatud isiku sellist tegevust või tegevusetust ei käsitata selle õiguse teostamisena ja see ei ole kaitstud.“

7. Tsiviilseadustiku artikli 58 lõige 1 sätestab, et „[t]ehing, mis on seadusega vastuolus või mille eesmärk on seadusest kõrvale hoidmine, on tühine, kui asjasse puutuvas sättes ei ole ette nähtud muud tagajärge, eelkõige seda, et tehingu kehtetud sätted asendatakse asjakohaste seadusesätetega“.

[2] EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288.

[3] *Dz. U.*, 1964, nr 16, lk 93.

8. Tsiviilseadustiku artikli 385[1] lõiked 1 ja 2 sätestavad:

„1. Tarbijalepingu tingimused, mille üle ei ole eraldi läbi räägitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus heade kommetega ja kahjustavad tõsiselt tarbija huve (õigusvastased lepingutingimused). Käesolev säte ei kehti tingimuste suhtes, mis puudutavad poolte põhisooritusi, eelkõige hinda või tasu, kui need tingimused on sõnastatud üheti mõistetavalt.

2. Kui mõni lepingutingimus ei ole lõike 1 alusel tarbijale siduv, jääb leping muus osas pooltele siduvaks.“

9. Tsiviilseadustiku artikkel 405 sätestab:

„Igaüks, kes on saanud teise isiku arvelt ilma õigusliku aluseta varalist kasu, on kohustatud selle kasu natuuras välja andma, ja kui see ei ole võimalik, siis selle väärtuse hüvitama.“

10. Tsiviilseadustiku artikkel 406 sätestab:

„Varalise kasu väljaandmise kohustus ei hõlma mitte ainult otseselt saadud kasu, vaid ka kõike seda, mis võõrandamise, kaotamise või kahjustamise korral saadi kasu asemel või kahju hüvitamiseks.“

11. Tsiviilseadustiku artikkel 410 sätestab:

„1. Eelmiste artiklite sätteid kohaldatakse eelkõige alusetute soorituste suhtes.

2. Sooritus on alusetu, kui selle teinud isik ei olnud üldse kohustatud või ei olnud kohustatud isiku ees, kelle kasuks ta soorituse tegi, või kui soorituse alus on ära langenud või kui soorituse kavandatud eesmärki ei ole saavutatud või kui soorituse tegemiseks kohustav tehing oli tühine ega ole pärast soorituse tegemist muutunud kehtivaks.“

12. Tsiviilseadustiku artikkel 455 näeb ette, et „[j]uhul, kui soorituse tegemise tähtaega ei ole määratud või kui see ei tulene kohustuse laadist, tuleb sooritus teha viivitamata pärast seda, kui võlgnikult on selle tegemist nõutud“.

13. Tsiviilseadustiku artikli 481 lõiked 1–3 sätestavad:

„1. Kui võlgnik viivitab makse tegemisega, võib võlausaldaja nõuda viivitatud aja eest viivitusintressi isegi siis, kui võlausaldajal ei ole tekkinud kahju ja kui viivitus on tingitud asjaoludest, mille eest võlgnik ei vastuta.

2. Kui viivitusintressimäära ei ole kindlaks määratud, tuleb maksta seadusjärgset viivitusintressi, mille määr vastab Poola Keskpanga viitemäärale, millele on lisatud 5,5 protsendipunkti. Kui aga laen on antud kõrgema intressimääraga, võib võlausaldaja nõuda makseviivituse eest viivitusintressi kõrgema määra alusel.

[…]

3. Kui võlgnik ei täida oma kohustusi, võib võlausaldaja nõuda ka kahju hüvitamist üldistel tingimustel.“

III. Põhikohtuasja asjaolud, eelotsuse küsimus ja menetlus Euroopa Kohtus

14. Arkadiusz Szcześniak (A. S.) ja tema abikaasa E. S. – kaks tarbijat – sõlmisid 25. juulil 2008 Poola pangaga Bank M. (edaspidi „pank M“) maja ehitamiseks hüpoteeklaenulepingu summas 329 707,24 Poola zlotti (ligikaudu 73 000 eurot). Laenuperiood oli 336 kuud ja laen tuli tagasi maksta igakuiste võrdsete osamaksetena. Laen oli muutuva intressimääraga, mis oli kehtestatud kolme kuu viiteintressimäära LIBOR (CHF) ja panga fikseeritud marginaali summana.

15. Laenusumma nomineeriti ja maksti välja zlottides. Pärast konverteerimist Šveitsi frankidesse vastavalt laenu väljamaksmise kuupäeval pangas kehtinud vahetuskursside tabelis avaldatud Šveitsi frangi ostukursile oli laenusumma indekseeritud Šveitsi frankides. Laenuvõtja kohustus tasuma igakuiseid laenumakseid Poola zlottides, mis olid konverteeritud Šveitsi frankidesse, kasutades laenumakse tasumise kuupäeval kehtinud müügikurssi vastavalt kostjaks oleva panga valuutakursside tabelile. Kõnealused niinimetatud konverteerimistingimused olid võetud panga kasutatavast tüüplepingust. 6. septembril 2011 muutsid pooled hüpoteeklaenulepingut nii, et A. S. ja E. S. võisid igakuiseid laenumakseid tasuda otse Šveitsi frankides.

16. A. S. ja E. S. tasusid igakuiseid laenumakseid korrapäraselt ja tähtajaks.

17. A. S. esitas 31. mail 2021 eelotsusetaotluse esitanud kohtule panga M vastu hagi, milles ta palus pangalt tema kasuks välja mõista 3660,76 Poola zlotti (ligikaudu 800 eurot), millele lisandub seadusjärgne viivis alates 8. juunist 2021 kuni kõnealuse summa tasumise kuupäevani.[4] Hageja väitis, et hüpoteeklaenuleping sisaldab ebaõiglasi tingimusi, mistõttu on leping tervikuna kehtetu. Selle tulemusena oli pank M saanud igakuiseid laenumakseid ilma igasuguse õigusliku aluseta. Eelkõige ajavahemikul 2011. aasta juunist kuni septembrini sai pank temalt ja tema abikaasalt igakuiseid laenumakseid summas 7769,06 Poola zlotti (ligikaudu 1700 eurot). Seda summat ajavahemikul 2011. aasta oktoobrist kuni 2020. aasta detsembrini kasutades sai pank M kasu summas 7321,51 Poola zlotti (ligikaudu 1600 eurot).[5] A. S. arvutas nõude summa Poola zlottides vastavalt kodumajapidamistele antud tarbimislaenulepingute keskmisele intressimäärale.[6]

18. Pank M väidab, et A. S-i hagi tuleb põhjendamatuse tõttu rahuldamata jätta. Ta märgib, et kõnealune hüpoteeklaenuleping ei sisalda ebaõiglasi tingimusi ja on seega kehtiv. Juhul, kui leping tunnistatakse kehtetuks, saab saadud raha kasutamisega seotud nõuet esitada üksnes pank, mitte aga tarbija.

19. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et riigisisese õiguse kohaselt on A. S-i hagi esemeks olevas laenulepingus sisalduvad konverteerimistingimused ebaõiglased ja õigusvastased. Alates kohtuotsusest Dziubak[7] toob selliste tingimuste lisamine laenulepingusse kaasa laenulepingu tervikuna kehtetuks tunnistamise. Kõnealune kehtetuks tunnistamine on *ex tunc*, millest tulenevalt tuleb kõik lepingu täitmiseks tehtud sooritused hüvitada vastavalt tsiviilseadustiku

[4] A. S. palub tagasi maksta ka kõik tasutud igakuised laenumaksed. Kõnealune nõue ei ole selle kohtuasja ese, mille raames esitati käesoleva asja aluseks olev eelotsusetaotlus.

[5] A. S. palub endale tagasi maksta pool 7321,51 euro suurusest summast, teine pool summast läheb tema abikaasale, kes ei ole põhikohtuasja pool.

[6] A. S. esitab kolm võimalust panga M vastu esitatud nõude suuruse arvutamiseks. Esiteks lähtumine kodumajapidamistele antud eluasemelaenude keskmisest intressimäärast (3472,35 Poola zlotti, ligikaudu 764 eurot). Teiseks lähtumine kodumajapidamiste hoiuste keskmisest intressimäärast (1553,82 Poola zlotti, ligikaudu 342 eurot). Kolmandaks lähtumine raha ostujõu muutuse väärtuse indikaatorist aastatel 2011–2020 (963,37 Poola zlotti, ligikaudu 212 eurot). A. S. märgib, et panga vastu esitatud hagi faktiliseks aluseks võivad olla järgmised asjaolud: raha kanti panka, ülekantud raha ostujõud on langenud, tema võimetus oma raha kasutada ning samuti asjaolu, et pank M kasutab tema raha.

[7] 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819).

artiklile 405 koostoimes artikli 410 lõikega 1. Seega võib pank nõuda laenuvõtjalt laenu põhiosa tagasimaksmist, samal ajal kui laenuvõtja võib nõuda igakuiste laenumaksete, sealhulgas selliste kulude nagu vahendustasude, haldustasude ja kindlustusmaksete tagasimaksmist. Samuti võib kumbki pool nõuda teiselt poolelt seadusjärgse viivitusintressi maksmist alates ametliku teatamise kuupäevast. [8]

20. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses oleva vaidluse raames tekib küsimus, kas kehtetuks tunnistatud lepingu pooltel on õigus esitada täiendavaid nõudeid, sealhulgas tasu-, hüvitise-, kulude hüvitamise või makstud summade indekseerimise nõuet, kuna raha kasutati teatud aja jooksul ilma igasuguse õigusliku aluseta. Selles küsimuses, eelkõige osas, mis puudutab kõnealuste nõuete võimalikku õiguslikku alust, on liikmesriigi kohtupraktikas ja Poola õigusteoreetikute hulgas asutud lahknevatele seisukohtadele. Selliste nõuete õigusliku alusena tuginetakse liikmesriigi kohtupraktikas kõige sagedamini tsiviilseadustiku artiklile 405 (alusetu rikastumine) või viidatud sättele koostoimes tsiviilseadustiku artikli 410 lõikega 1 (alusetu sooritus). Mõiste „alusetu sooritus“ ja *a fortiori* mõiste „alusetu rikastumine“ on suhteliselt laiad mõisted, mis hõlmavad paljusid küsimusi, sealhulgas potentsiaalselt nõudeid, mis on seotud raha lepinguvälise kasutamisega. [9] Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et enamik Poola õigusteoreetikuid, riigisiseseid ametiasutusi ja kohtuid eitab selliste nõuete esitamise võimalust, märkides samal ajal, et seni on nende kohtute otsused puudutanud pankade, mitte laenuvõtjate esitatud nõudeid. Pankade nõuete rahuldamata jätmise põhjenduseks on märgitud, et nendega kõrvaldataks ebaõiglasi tingimusi käsitlevate sätete kaitsefunktsioon või nende sätete eesmärk, mis nõuavad selliseid tingimusi sisaldavate lepingute kehtetuks tunnistamist. Seetõttu on eelotsusetaotluse esitanud kohus seisukohal, et liikmesriigi kohtupraktika ei anna selget vastust küsimusele, kas hiljem kehtetuks tunnistatud lepingu alusel välja makstud raha korral on võimalik nõuda tasu selle raha kasutamise eest, kui puudub igasugune lepinguline alus.

21. Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole kindel, kas sellise hagi esitamise võimalus on kooskõlas liidu õigusega, eelkõige direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 ning tõhususe, proportsionaalsuse ja õiguskindluse põhimõttega. Ta viitab Euroopa Kohtu praktikale, mis käsitleb tarbijalepingu tingimuste ebaõiglase olemuse tuvastamise tagajärgi ja õigusi, mis lepingupooltel sellisel juhul on. [10] Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Euroopa Kohus ei ole veel otsustanud, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 rikkumise tõttu kehtetuks tunnistatud tarbijalepingu pooltel on õigus esitada nõudeid, mis lähevad kaugemale selle lepingu alusel tasutud summade tagasimaksmise nõudest. Eelkõige ei ole Euroopa Kohus veel otsustanud, kas pooled võivad nõuda tasu raha lepinguvälise kasutamise eest, kasumi teenimise võimaluse kaotamise eest tulenevalt ajutisest võimetusest oma raha kasutada, lepingu täitmisega seotud rahaliste ja korralduslike kulude eest ning aja jooksul toimunud raha ostujõu languse eest. Euroopa Kohus on sarnaseid nõudeid hinnanud vaid muude tarbijakaitsealaste direktiivide kui direktiivi 93/13 tõlgendamise raames või seoses sellega, et tarbija on kasutanud oma õigust lepingust taganeda.

22. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1 ning tõhususe põhimõttega vastuolus, kui pank esitaks tarbija vastu nõuded tulenevalt sellest, et tarbija on kasutanud laenusummat, või tulenevalt kuludest, mis on pangal tekkinud

[8] Vt tsiviilseadustiku artikli 481 lõiked 1 ja 2 ning artikkel 455.

[9] Eelotsusetaotluse esitanud kohus kasutab eelotsusetaotluses väljendit „kapitali lepinguväline kasutamine“. Mulle näib sobivamana kasutada väljendit „raha lepinguväline kasutamine“, kuna see kehtib nii laenuvõtja kui ka panga suhtes.

[10] Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsusele Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punktid 83 ja 84), 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsusele Gutiérrez Naranjo jt (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, punktid 61 ja 62) ning 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsusele Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, punkt 43).

laenu haldamisel. Panga nõue piirdub tema väljamakstud summade tagasimaksmise ning seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudega. Kui see oleks teisiti, saaks pank kasu sellest, et ta lisas laenulepingusse ebaõiglased tingimused ja tegutses vastuolus hea usu ja heade kommetega. Selline lähenemine pärsiks ka tarbijate huvi teostada neile direktiiviga 93/13 antud õigusi, kuna see võib kaasa tuua kahjulikke tagajärgi, näiteks kohustuse maksta pangale hüvitist laenusumma kasutamise eest.

23. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et tarbijale võimaluse andmine esitada panga vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale kui tasutud igakuiste laenumaksete ja selliste kulude nagu vahendustasude, haldustasude ja kindlustusmaksete tagasimaksmise ning seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõue, ei ole vastuolus tõhususe põhimõttega. Selliste nõuete tunnustamine oleks aga vastuolus direktiivi 93/13 eesmärgiga takistada müüjatel või teenuse osutajatel kasutada ebaõiglasi tingimusi ja nende kasutamise korral kohustada neid maksma tarbijatele tagasi selle tulemusena saadud tasu, kusjuures sellest kaugemale minev vastutus on ebaproportsionaalne ja ülemäärane. Samuti oleks see vastuolus õiguskindluse põhimõttega. Juhul, kui laenuleping tunnistatakse tervikuna kehtetuks põhjusel, et see sisaldab ebaõiglasi tingimusi, piirab see põhimõte poolte nõuded lepingu täitmiseks tehtud maksetega.

24. Neil asjaoludel otsustas Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„Kas [direktiivi 93/13] artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 ning tõhususe, õiguskindluse ja proportsionaalsuse põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et need välistavad liikmesriigi õigusnormide niisuguse kohtuliku tõlgendamise, mille kohaselt juhul, kui leitakse, et panga ja tarbija sõlmitud laenuleping on ebaõiglaste lepingutingimuste tõttu algusest peale kehtetu, on lepingupooltel lisaks selle lepingu täitmiseks makstud raha (pank – laenusumma, tarbija – osamaksed, tasud, vahendustasud ja kindlustusmaksed) tagasimaksmisele ning alates maksenõude saamise hetkest seadusjärgsetele viivistele õigus nõuda ka muid tasusid, sealhulgas esitada nõudeid (eelkõige tasu, hüvitisi, kuluhüvitisi või makstud summade indekseerimist) selle eest, et:

1) rahalise kohustuse täitjalt võeti ajutiselt võimalus oma raha kasutada, mistõttu ta kaotas võimaluse seda investeerida ja sellest kasu saada;

2) rahalise kohustuse täitja kandis laenulepingu teenindamise ja laenuraha teisele poolele ülekandmise kulud;

3) rahalise hüvitise saaja sai kasu, mis seisnes selles, et ta sai ajutiselt kasutada kellegi teise raha, sealhulgas seda investeerida ja saada tänu sellele kasu;

4) rahalise hüvitise saajal oli ajutiselt võimalus kasutada kellegi teise raha tasuta, mis olnuks turutingimustes võimatu;

5) raha ostujõud on aja möödumisel langenud, mis tähendab rahalise kohustuse täitjale tegelikku kahjumit;

6) raha ajutist kasutusse andmist võib samastada teenuse osutamisega, mille eest rahalise kohustuse täitja ei ole saanud tasu?“

25. A. S., pank M, Rzecznik Praw Obywatelskich (inimõiguste volinik, Poola), Rzecznik Finansowy (finantsombudsman, Poola), Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie (Varssavi kesklinna rajooniprokuratuuri prokurör), Poola ja Portugali valitsus ning Euroopa Komisjon esitasid kirjalikud seisukohad. 12. oktoobri 2022. aasta kohtuistungil esitasid nimetatud pooled ja Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego (Poola finantsinspektsiooni juhatuse esimees) oma seisukohad suuliselt ja vastasid Euroopa Kohtu küsimustele.

IV. Analüüs

A. Vastuvõetavus

26. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et kuna ta soovib saada juhiseid tarbijate ja pankade esitatud nõuete kohta, on ta sõnastanud eelotsuse küsimuse üldiselt. Olenemata sellest, et tema menetluses olev kohtuasi puudutab tarbija ja mitte panga esitatud nõuet, leiab kohus, et esitatud küsimus on vastuvõetav järgmisel kolmel põhjusel.

27. Esiteks loetakse kehtetuks tunnistatud leping Poola õiguse kohaselt lepinguks, mida ei ole kunagi sõlmitud, millest tulenevalt peavad lepingu pooled kõik selle lepingu alusel tasutud summad teineteisele tagasi maksma. Kohtumenetluses, mille ese on kehtetu laenulepingu alusel tasutud summade tagasimaksmise nõue, esitavad pangad sageli tasu kinnipidamise või tasaarvestamise nõude[11] seoses asjaoluga, et neil on õigus nõuda tarbijalt laenusumma tagasimaksmist. Sellise väite võib esitada igal ajal kuni teise astme kohtuistungi lõpuni. Kui Euroopa Kohus vastab eelotsuse küsimusele üksnes tarbija nõude osas, siis on tõenäoline, et menetluse hilisemas etapis tuleb esitada teine küsimus seoses panga sarnase nõudega, mis kohtuvaidlust põhjendamatult pikendaks.[12] Panga väide, millega pank põhjendab tarbija vastu esitatavat – ehkki oletatavat – nõuet maksta tasu laenusumma lepinguvälise kasutamise eest, ei ole seega hüpoteetiline.

28. Teiseks on liikmesriigi kohtupraktikas ülekaalus seisukoht, et alusetu rikastumise väite alusel esitatud tagasimaksmise nõude puhul ei või asja arutav kohus piirduda hageja nõude sisulise analüüsiga, jättes tähelepanuta sama nõude, mille esitamiseks on õigus kostjal, isegi kui tegelikult on tema menetluses ainult esimene neist nõuetest. Nimelt, kui pooled täitsid sama liiki kohustusi (näiteks tegid rahalisi makseid samas vääringus) ja kui nende kohustused tulenesid samast õigussuhtest (näiteks laenulepingust, mis on kehtetu), saab alusetult rikastunuks lugeda ainult seda lepingupoolt, kes sai suurema summa. Seega hõlmab alusetu rikastumine kahe vaidlusaluse summa vahet.

29. Kolmandaks on Poola pangad avalikult seisukohal, et tarbijatele, kes esitavad ebaõiglasi tingimusi sisaldavate laenulepingute kehtetuks tunnistamiseks hagi, avalduvad kaugele ulatuvad kahjulikud tagajärjed, kuna nende hagi rahuldamise korral peavad nad maksma tasu laenusumma lepinguvälise kasutamise eest ja hüvitama teatud kulud. Kõnealused rahalised tagajärjed pärsivad

[11] Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie (Varssavi kesklinna rajooniprokuratuuri prokurör) märgib oma kirjalikes seisukohtades, et suure tõenäosusega esitab pank M käesolevas asjas ühe nendest nõuetest.

[12] Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus, Poola) esitas 9. detsembri 2022. aasta eelotsusetaotlusega (kohtuasi C-756/22), mis saabus Euroopa Kohtu kantseleisse 14. detsembril 2022 ja mis oli tehtud menetluses, milles pank M oli esitanud seoses sama hüpoteeklaenuga hagi A. S-i ja E. S-i vastu, Euroopa Kohtule küsimuse, mis on peaaegu identse sõnastusega käesolevas asjas esitatud küsimusega.

paljude tarbijate huvi teostada neile direktiiviga 93/13 antud õigusi. Seega on Euroopa Kohtu üheti mõistetav vastus küsimusele, kas pankadel on õigus selliseid nõudeid esitada, hädavajalik, et tagada tarbijate õiguste austamine Poolas.

30. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ainult liikmesriigi kohtul, kelle lahendada on vaidlus ja kes peab asjas otsuse tegema, pädevus kohtuasja erisusi arvestades hinnata nii eelotsuse vajalikkust oma otsuse tegemiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Järelikult, kui esitatud küsimused puudutavad liidu õiguse tõlgendamist, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud otsuse tegema. Liidu õigust puudutavate küsimuste puhul eeldatakse seega, et need on asjakohased. Euroopa Kohus võib keelduda liikmesriigi kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastamast vaid siis, kui on ilmne, et taotletud liidu õiguse tõlgendusel ei ole mingit seost põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke õiguslikke või faktilisi asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele.[13]

31. Minu hinnangul ei ole käesolev asi hõlmatud ühegi sellise olukorraga, kus asjakohasuse eelduse võiks ümber lükata.

32. On tõsi, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses oleva vaidluse ese ei ole otseselt panga nõue tarbija vastu maksta tasu laenusumma lepinguvälise kasutamise eest. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu selgitustest nähtub, et kohtuasja lahendamiseks peab ta uurima hüpoteeklaenulepingu kehtetuse tagajärgi tarbija ja panga seisukohast seoses nõuetega, mis lähevad kaugemale kui lepingu alusel vastastikku makstud summade tagasimaksmise nõue. Lisaks sellele teatas pank M kohtuistungil, et ta esitas sellise nõude A. S-i vastu eraldi hagis, mille menetlemine on peatatud seniks, kuni eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb käesolevas asjas otsuse. Jagan ka Poola valitsuse seisukohta, et selgitus, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus palub seoses pankade poolt tarbijate vastu esitatud nõuetega maksta laenusumma lepinguvälise kasutamise eest tasu, on vajalik selleks, et kohus saaks hinnata A. S-i hüpoteeklaenulepingu kehtetuks tunnistamise nõude kõiki tagajärgi.

33. Minu hinnangul järeldub sellest, et eelotsuse küsimusel on otsene seos põhikohtuasjas vaidluse all oleva küsimusega. Seega ei ole pankade poolt tarbijate vastu esitatud nõuded maksta laenusumma lepinguvälise kasutamise eest tasu hüpoteetilised. Eelotsusetaotlus sisaldab kõiki faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, mis on vajalikud eelotsuse küsimusele vastamiseks. Seda arvestades soovitan Euroopa Kohtul pidada küsimust tervikuna vastuvõetavaks.

34. Seda järeldust ei muuda panga M väide, et lepingu kehtetuse tagajärjed on riigisisese õiguse küsimused, mis ei kuulu direktiivi 93/13 kohaldamisalasse. Pank M märgib eelkõige, et Euroopa Kohus ei ole pädev tõlgendama Poola õiguse sätteid, mis reguleerivad muu hulgas niinimetatud

[13] 13. oktoobri 2022. aasta kohtuotsus Baltijas Starptautiskā Akadēmija ja Stockholm School of Economics in Riga (C-164/21 ja C-318/21, EU:C:2022:785, punktid 32 ja 33 ning seal viidatud kohtupraktika).

täiendavaid nõudeid (tsiviilseadustiku artikkel 224 ja artikkel 225[14]), lepinguvälist vastutust (tsiviilseadustiku artikkel 415[15]), niinimetatud rahalise tasu indekseerimist (tsiviilseadustiku artikli 358[1] lõige 3[16]) või alusetut rikastumist (tsiviilseadustiku artikkel 405 ja artikkel 410).

35. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei ole Euroopa Kohtu ülesanne eelotsusetaotluse menetlemisel teha otsus riigisiseste õigusnormide tõlgendamise kohta ja otsustada, kas neile liikmesriigi kohtu poolt antud tõlgendus on õige, kuna niisugune tõlgendamine kuulub liikmesriikide kohtute ainupädevusse.[17] Õnneks puudutab eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnastatud küsimus liidu õiguse, täpsemalt direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 ja artikli 7 lõike 1 ning liidu õiguses sätestatud tõhususe, õiguskindluse ja proportsionaalsuse põhimõtte tõlgendamist, mis kuulub selgelt Euroopa Kohtu pädevusse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei palu Euroopa Kohtul anda juhiseid selle kohta, millistele riigisisestele õigusnormidele võivad tugineda tarbijate ja pankade nõuded, millele on viidatud eelotsusetaotluses, vaid pigem palutakse selgitada, kas viidatud direktiiv ja nimetatud liidu õiguse põhimõtted võimaldavad selliseid nõudeid esitada. Nagu selgitatakse käesoleva ettepaneku punktis 41, ei või direktiiviga 93/13 tarbijatele tagatud kaitset reguleerivad riigisisesed õigusnormid muuta selle kaitse ulatust ega sisu.

B. Sisulised küsimused

36. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma küsimusega sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 ning tõhususe, õiguskindluse ja proportsionaalsuse põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisestele õigusnormidele antud tõlgendus, mille kohaselt on lepingupooltel juhul, kui tarbija ja panga vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse ebaõiglaste tingimuste tõttu tervikuna kehtetuks, õigus esitada vastastikku nõudeid, mis lähevad kaugemale selle lepingu alusel makstud summade tagasimaksmise ja viivitusintressi tasumise nõudest.

[14] Tsiviilseadustiku artikli 224 lõiked 1 ja 2 sätestavad:
„1. Heauskselt tegutsev iseseisev valdaja ei ole kohustatud maksma tasu asja kasutamise eest ega vastuta selle kulumise, riknemise ega kadumise eest. Ta omandab omandiõiguse asja viljadele, mis on tekkinud asja valdamise ajal, ning säilitab viljad, kui need muutuvad selle aja jooksul sissenõutavaks.
2. Alates hetkest, mil heauskselt tegutsev iseseisev valdaja saab teada, et tema vastu on esitatud asja tagastamise nõue, on ta siiski kohustatud maksma asja kasutamise eest tasu ja ta vastutab selle kulumise, riknemise või kadumise eest, välja arvatud juhul, kui riknemine või kadumine ei toimunud tema süül. Ta on kohustatud tagastama asja viljad, mis on tekkinud sellest hetkest alates ja mida ta ei ole ära tarbinud, ning maksma hüvitist asja viljade eest, mille ta on ära tarbinud.“
Tsiviilseadustiku artikkel 225 sätestab:
„Pahauskselt tegutseva iseseisva valdaja kohustused omaniku suhtes on samad, mis heauskselt tegutseval iseseisval valdajal alates hetkest, mil viimane saab teada, et tema vastu on esitatud asja tagastamise nõue. Pahauskselt tegutsev iseseisev valdaja on siiski kohustatud hüvitama ka asja nende viljade väärtuse, mis jäid tal halva majandamise tõttu saamata, ning ta vastutab asja riknemise ja kadumise eest, välja arvatud juhul, kui asi oleks riknenud või kadunud ka siis, kui see oleks olnud omaniku valduses.“

[15] Tsiviilseadustiku artikkel 415 sätestab, et „[i]gaüks, kes tekitab teisele isikule kahju, on kohustatud kahju hüvitama“. Tsiviilseadustiku artikli 361 lõike 2 kohaselt võivad kahju saanud isikud nõuda hüvitist mitte ainult tegeliku kahju (*damnum emergens*), vaid ka saamata jäänud tulu (*lucrum cessans*) eest.

[16] Tsiviilseadustiku artikli 358[1] lõige 3 sätestab, et „[k]ui raha ostujõud pärast kohustuse tekkimist oluliselt muutub, võib kohus, võttes arvesse poolte huve ja kooskõlas ühiskonnaelu põhimõtetega, muuta rahalise kohustuse summat või selle kohustuse täitmise viisi, isegi kui see on kindlaks määratud kohtuotsuses või lepingus“.

[17] 3. juuli 2019. aasta kohtuotsus UniCredit Leasing (C-242/18, EU:C:2019:558, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).

1. Sissejuhatavad märkused

37. Euroopa Kohus on korduvalt märkinud, et direktiiviga 93/13 loodud kaitsesüsteem lähtub eeldusest, et tarbija on suhetes müüja või teenuste osutajaga nõrgemal läbirääkimispositsioonil ja tal on vähem teavet. See viib selleni, et tarbija nõustub müüja või teenuste osutaja eelnevalt väljatöötatud tingimustega, ilma et tal oleks võimalik mõjutada nende sisu. [18]

38. Arvestades tarbija nõrgemat positsiooni, keelab direktiivi 93/13 artikli 3 lõige 1 tüüptingimused, mis on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsuvad esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 on sätestatud, et ebaõiglased tingimused ei ole tarbijatele siduvad.

39. Nagu nähtub direktiivi 93/13 artikli 7 lõikest 1 koostoimes põhjendusega 24, peavad liikmesriigid ette nägema piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes müüja või teenuste osutaja ja tarbija vahel. Kui tingimus on tunnistatud ebaõiglaseks ja seega tühiseks, peavad liikmesriigi kohtud jätma selle tingimuse kohaldamata, et sellel ei oleks tarbijale siduvat mõju, välja arvatud juhul, kui tarbija on sellele vastu. [19] Eelnevatest kaalutlustest tuleneb, et ebaõiglaseks tunnistatud lepingutingimust tuleb põhimõtteliselt käsitada nii, et seda ei ole kunagi olemas olnud, mistõttu ei saa sellel olla tagajärgi tarbijale. Seetõttu peab niisuguse lepingutingimuse ebaõigluse kohtulik tuvastamine tarbija jaoks põhimõtteliselt tagajärjena kaasa tooma selle õigusliku ja faktilise olukorra taastamise, milles ta oleks olnud selle lepingutingimuse puudumise korral. [20]

40. Liikmesriigi kohtu kohustusega jätta kohaldamata ebaõiglane lepingutingimus, mis näeb ette teatavate summade alusetu maksmise, kaasneb tagajärjena põhimõtteliselt kohustamine samade summade tagasimaksmisele. Kui tagasimaksmisele kohustavat tagajärge ei oleks, võiks see seada kahtluse alla hoiatava mõju, mis on direktiivi 93/13 artikli 6 lõikel 1 koostoimes artikli 7 lõikega 1. [21]

41. Kuigi direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 kohustab liikmesriike sätestama, et ebaõiglased lepingutingimused ei ole „riigisisestes õigusaktides sätestatud tingimustel“ tarbijale siduvad, ei tohi asjaolu, et liikmesriigi õigus täpsustab tarbijatele direktiiviga 93/13 tagatud kaitset, siiski muuta selle kaitse ulatust ja seega ka sisu. Sellest järeldub, et liikmesriikide ülesanne on määratleda kord, kuidas tuvastatakse lepingus sisalduva tingimuse ebaõiglus, ja selle tuvastamise konkreetsed õiguslikud tagajärjed. Selline tuvastamine peab alati võimaldama taastada selle õigusliku ja faktilise olukorra, milles tarbija oleks olnud ilma ebaõiglase tingimuseta, nähes eelkõige ette õiguse nõuda selle kasu tagastamist, mille müüja või teenuse osutaja ebaõiglase tingimuse põhjal tarbija arvel alusetult sai. [22]

42. Mis puudutab seda, kuidas mõjutab lepingu kehtivust tuvastamine, et mõned selle tingimused on ebaõiglased, jääb direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 teise lauseosa kohaselt „leping […] muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta“. Selle sätte eesmärk on taastada tasakaal lepinguosaliste vahel selliselt, et samal ajal säilitatakse põhimõtteliselt terve lepingu kehtivus, ja mitte tühistada kõik lepingud, mis sisaldavad ebaõiglasi lepingutingimusi. [23]

[18] Vt nt 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia (C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 49).

[19] 10. juuni 2021. aasta kohtuotsus BNP Paribas Personal Finance (C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 36).

[20] 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Gutiérrez Naranjo jt (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 61).

[21] *Ibid*., punktid 62 ja 63.

[22] *Ibid*., punktid 64–66.

[23] 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).

Põhimõtteliselt peab leping jääma kehtima ilma ühegi muu muudatuseta kui see, mis tuleneb ebaõiglaste lepingutingimuse kõrvaldamisest, kui liikmesriigi õigusnormide kohaselt on lepingu selline jätkamine õiguslikult võimalik, ning seda tuleb kontrollida objektiivse lähenemise abil.[24]

43. Eelotsusetaotlusest nähtub, et Poola õiguse kohaselt toob ebaõiglaste konverteerimistingimuste väljajätmine laenulepingust kaasa selle lepingu kehtetuse tervikuna, kuna lepingu jätkamine ilma nende tingimusteta ei ole võimalik, ja et selline kehtetuks tunnistamine on *ex tunc*.

44. Direktiiv 93/13 ei näe ette tagajärgi, mille toob kaasa tuvastamine, et müüja või teenuse osutaja ja tarbija vahel sõlmitud lepingut pärast selle ebaõiglaste tingimuste väljajätmist õiguslikult ei eksisteeri. Ükski selle direktiivi säte ei nõua, et liikmesriigid peavad sellistel asjaoludel võimaldama pooltel esitada vastastikku nõudeid, mis lähevad kaugemale kui ebaõiglase lepingutingimuse alusel alusetult makstud summade tagasimaksmise nõue. Nagu märgivad õigesti A. S., inimõiguste volinik, finantsombudsman, Poola ja Portugali valitsus ning komisjon, on liikmesriikide ülesanne määrata oma riigisisese õiguse alusel kõnealused tagajärjed kindlaks viisil, mis on kooskõlas liidu õigusega.[25]

45. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus viitab kahele erinevale olukorrale, sõltuvalt sellest, kas tegemist on tarbija poolt või tarbija vastu esitatud nõudega. Uurin mõlemat olukorda eraldi, võttes arvesse põhimõtteid, millele viitasin.

2. Tarbija nõue panga vastu

46. A. S. väidab sisuliselt, et tal on õigus saada pangalt M tasu selle eest, et viimane kasutas osa tema poolt hüpoteeklaenulepingu täitmiseks tasutud igakuistest laenumaksetest.

47. Direktiivi 93/13 eesmärk on pakkuda tarbijatele kõrgetasemelist kaitset.[26] Käesoleva ettepaneku punktides 39–41 viidatud kohtupraktikast nähtub selgelt, et kõnealune eesmärk saavutatakse muu hulgas tagamisega, et ebaõiglane tingimus ei ole tarbijale siduv ja tarbija jaoks taastatakse faktiline ja õiguslik olukord, milles tarbija oleks olnud selle lepingutingimuse puudumise korral.

48. Vastavalt direktiivi 93/13 põhjendusele 12 näeb direktiiv ette ebaõiglasi lepingutingimusi käsitleva riigisisese õiguse osalise ja minimaalse ühtlustamise, jättes liikmesriikidele aluslepingu sätteid arvesse võttes võimaluse tagada tarbijatele kõrgem kaitstuse tase riigisiseste õigusnormide abil, mis on käesoleva direktiiviga ette nähtud õigusnormidest rangemad. Seda kaalutlust kajastab direktiivi 93/13 artikkel 8.

49. Seega ei ole direktiiviga 93/13 vastuolus riigisisesed õigusnormid või neid tõlgendav liikmesriigi kohtupraktika, millega antakse tarbijatele direktiivis ette nähtud õigustest ulatuslikumad õigused. Hüpoteetiliselt võiks liikmesriik juhul, kui hüpoteeklaenuleping pärast selle ebaõiglaste tingimuste kõrvaldamist kehtetuks tunnistatakse, lubada laenuvõtjatel esitada

[24] *Ibid*., punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika. Euroopa Kohus lisas, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 teine lauseosa ei sätesta ise kriteeriume, mis reguleerivad võimalust, et leping jääb kehtima ilma ebaõiglaste tingimusteta, vaid jätab liikmesriigi õiguskorrale ülesande kehtestada need kriteeriumid liidu õigust järgides (3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, punkt 40).

[25] Vt selle kohta 29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 84) ning 2. septembri 2021. aasta kohtuotsus OTP Jelzálogbank jt (C-932/19, EU:C:2021:673, punkt 49).

[26] Vt nt 25. novembri 2020. aasta kohtuotsus Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, punktid 37, 41 ja 43).

pankade vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale kui selle lepingu alusel tasutud laenumaksete tagasimaksmise ja seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõue. Seega peab eelotsusetaotluse esitanud kohus oma riigisisese õiguse alusel kindlaks tegema, kas tarbijatel on õigus esitada sedalaadi nõudeid, ja kui on, siis otsustama nende põhjendatuse üle.

50. Eelotsusetaotluse kohaselt osutavad liikmesriigi kohtupraktika ja Poola õigusteoreetikud eespool nimetatud nõuete õigusliku alusena kõige sagedamini alusetule rikastumisele. Kui pärast seda, kui pank M on kehtetu hüpoteeklaenulepingu alusel tasutud igakuised laenumaksed tagasi maksnud, peaks A. S. olema selle lepingu tagajärjel ebasoodsamas olukorras, oleks käesoleval juhul liikmesriigi kohtu ülesanne uurida, kas riigisiseses õiguses sätestatud alusetu rikastumise tingimused on täidetud, tuvastada selles küsimuses kõik asjakohased faktilised asjaolud ja teha selle põhjal vajalikud järeldused. Samasugusele seisukohale võimaldab asuda kohtuotsus Kanyeba jt, kus Euroopa Kohus märkis, et küsimus, kas selliste asjaolude suhtes, nagu on kõne all põhikohtuasjades, võib kohaldada lepinguvälise vastutuse õigusnorme, ei kuulu direktiivi 93/13 reguleerimisalasse, vaid seda reguleerib riigisisene õigus. [27]

51. Nagu komisjon kohtuistungil õigesti märkis, ei tähenda tõsiasi, et teoreetiliselt võivad tarbijad riigisisese õiguse alusel esitada alusetule rikastumisele tuginevaid nõudeid, seda, et need nõuded tuleb rahuldada. Sellistel juhtudel peavad olema täidetud tingimused, mis on Poola õiguses sätestatud alusetule rikastumisele tugineva hagi rahuldamiseks. Samuti võivad liikmesriigi kohtud kasutada pädevust jätta sellised hagid rahuldamata, kui need kujutavad endast õiguste kuritarvitamist.

52. Minu hinnangul ei kahjusta direktiivi 93/13 tõhusust see, et riigisisese õiguse kohaselt võib laenuvõtja ebaõiglasi tingimusi sisaldava laenulepingu kehtetuks tunnistamise korral esitada panga vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale tasutud igakuiste laenumaksete tagasimaksmise ja seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudest. Vastupidi, see võimalus võib julgustada laenuvõtjaid kasutama viidatud direktiivist neile kui tarbijatele tulenevaid õigusi ning takistada samal ajal pankadel lisamast oma lepingutesse ebaõiglasi tingimusi.

53. On tõsi – nagu märgib pank M –, et Euroopa Kohus otsustas, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 on imperatiivne säte, mille eesmärk on asendada lepinguga loodud formaalne tasakaal lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaaluga, mis taastab nendevahelise võrdsuse. [28] Ma ei usu siiski, et riigisisese õiguse alusel tarbijale antud võimalus esitada müüja või teenuse osutaja vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale kehtetuks tunnistatud lepingu alusel saadud summade tagasimaksmise nõudest, selle eesmärgi saavutamist kahjustab. Nagu Euroopa Kohus rõhutas oma otsuses Banco Santander ja Escobedo Cortés, nähtub direktiivi 93/13 artikli 3 lõikest 1 ning selle üldisest ülesehitusest, et direktiivi eesmärk ei ole mitte niivõrd tagada üldist lepingulist tasakaalu lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel, vaid vältida nende õiguste ja kohustuste tasakaalustamatuse tekkimist, mis kahjustab tarbijaid. [29]

54. Komisjoni kirjalikud seisukohad tuginevad muu hulgas direktiivi 93/13 artiklile 8. Mulle näib, et käesoleva asja keskmes ei ole riigisisene õigusnorm, mille eesmärk on tugevdada direktiiviga 93/13 tagatud tarbijakaitse taset, vaid pigem tsiviilseadustiku teatavate üldkohaldatavate sätete tõlgendamine. Sedalaadi õigusnormid ei ole meetmed, mida liikmesriigid võivad võtta või säilitada

[27] 7. novembri 2019. aasta kohtuotsus Kanyeba jt (C-349/18–C-351/18, EU:C:2019:936, punktid 72 ja 73).

[28] 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Gutiérrez Naranjo jt (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 55 ja seal viidatud kohtupraktika).

[29] 7. augusti 2018. aasta kohtuotsus Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:643, punkt 69).

direktiivi 93/13 artikli 8 alusel.[30] Kui liikmesriigi kohus peaks neid õigusnorme tõlgendama käesoleva ettepaneku punktis 49 kirjeldatud tähenduses, oleks see tõlgendus ikkagi kooskõlas direktiivi 93/13 tarbijakaitse-eesmärgiga.

55. Esitatud kaalutlusi arvestades ühinen A. S-i, finantsombudsmani, Poola ja Portugali valitsuse[31] ning komisjoni seisukohaga, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus riigisisesele õigusele antud tõlgendus, mis näeb ette, et juhul kui tarbija ja panga vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse *ex tunc* kehtetuks põhjusel, et see sisaldab ebaõiglasi tingimusi, võib tarbija lisaks selle lepingu alusel makstud summade tagasimaksmise nõudele ja alates tagasimaksmise nõude esitamise kuupäevast arvestatava seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudele esitada lepingu kehtetuse tuvastamise tagajärjel panga vastu täiendavaid nõudeid. Liikmesriigi kohtu ülesanne on riigisisese õiguse alusel kindlaks teha, kas tarbijal on õigus selliseid nõudeid esitada, ja kui on, siis otsustada nende põhjendatuse üle.

3. Panga nõue tarbija vastu

56. Pank M väidab, et tal on õigus nõuda A. S-ilt mitte ainult välja makstud laenusumma tagasimaksmist ja seadusjärgset viivitusintressi, vaid ka tasu selle eest, et seda raha on teatud aja jooksul ilma lepingulise aluseta kasutatud.[32] Pank M väidab, et andes teatud arvu aastate jooksul A. S-i käsutusse raha, osutas ta A.S-ile mitterahalist teenust, millel on oma majanduslik väärtus, mis erineb raha väljamaksmisest.[33] Tasunõude esitamisel tugineb ta peamiselt alusetule rikastumisele.

57. Nagu eespool uuritud tarbijaid puudutavas asjas, on põhimõtteliselt liikmesriigi kohtu ülesanne teha riigisisese õiguse alusel kindlaks, kas pangal on pärast seda, kui hüpoteeklaenuleping on ebaõiglaste tingimuste tõttu kehtetuks tunnistatud, õigus esitada tarbija vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale kui välja makstud laenusumma tagasimaksmise ja seadusjärgsete viivitusintresside tasumise nõue. Kuid vastupidi lahendusele, mille pakun välja A. S-i nõude osas, olen allpool esitatud põhjustel seisukohal, et pangal M ei ole õigust selliseid nõudeid esitada.

58. Kõigepealt märgin, et hüpoteeklaenulepingu kehtetuks tunnistamine tuleneb sellest, et pank M on lisanud sellesse lepingusse ebaõiglased tingimused. Nagu komisjon oma kirjalikes seisukohtades õigesti märgib, ei või pool, arvestades üldtunnustatud õiguspõhimõtet *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, saada mingit majanduslikku kasu olukorrast, mille ta on ise oma õigusvastase käitumisega tekitanud. Eelkõige juhul, kui pank peaks ebaõiglasi tingimusi sisaldava hüpoteeklaenulepingu kehtetuks tunnistamise tagajärjel sattuma ebasoodsamasse olukorda, ei tohiks maksta talle selle eest hüvitist, kuna selline olukord tekkis üksnes tema enda õigusvastase käitumise tagajärjel.

[30] Vt selle kohta 7. augusti 2018. aasta kohtuotsus Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:643, punkt 69).

[31] Portugali valitsus leiab, et selliste nõuete esitamise õigus on nii tarbijal kui ka pangal. Pank M väidab, et laenulepingu pooltel on õigus „esitada nõudeid, mille eesmärk ei ole tarbijale eelise andmine, vaid tegeliku võrdsuse taastamine poolte vahel, ja eelkõige nõuet tagastada alusetu rikastumise alusel saadu".

[32] Näib, et pank M liigitab selle täiendava nõude hulka ka tasu teatavate hüpoteeklaenu haldamisega seotud kõrvalteenuste eest, nagu muu hulgas laenutaotluses esitatud andmete töötlemine, laenuvõtja laenuvõimekuse kontrollimine, laenumaksete vastuvõtmine, saldode jälgimine ja tagasimaksegraafiku ajakohastamine.

[33] Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib eelotsusetaotluses, et enamik Poola õigusteoreetikuid leiab, et selline eristamine on kunstlik ja et tegemist on ainult ühe teenusega, nimelt raha ülekandmisega.

59. Järgmiseks märgin, et kui sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, lubataks pangal esitada tarbija vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale laenu põhisumma tagasimaksmise ja seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudest, eelkõige tasu laenusumma lepinguvälise kasutamise eest, siis võtaks see direktiivilt 93/13 tõhususe ja tooks kaasa tulemuse, mis ei oleks kooskõlas direktiiviga taotletavate eesmärkidega.

60. Nagu rõhutavad A. S., inimõiguste volinik, finantsombudsman ja komisjon, võib see võimalus kahjustada hoiatavat mõju, mida direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 koostoimes artikli 7 lõikega 1 püüab omistada ebaõiglaste tingimuste esinemise tuvastamisele tarbijate ja müüjate või teenuse osutajate vahelistes lepingutes.[34] Seda kinnitab kohtuotsus Banco Español de Crédito, milles Euroopa Kohus leidis, et kui liikmesriigi kohtul oleks õigus sellistes lepingutes sisalduvate ebaõiglaste tingimuste sisu muuta, võiks sellise õiguse teostamine kahjustada direktiivi 93/13 artikli 7 pikaajalist eesmärki. Müüjad ja teenuse osutajad üritaksid ebaõiglasi tingimusi jätkuvalt kasutada, teades, et isegi kui need tunnistatakse kehtetuks, võib liikmesriigi kohus lepingut muuta, tagades sellega müüjate või teenuse osutajate huvide kaitse. Niisugune õigus aitaks kaasa hoiatava mõju kõrvaldamisele, mida avaldatakse ettevõtjatele pelgalt sellega, et tarbija suhtes ei kohaldata selliseid ebaõiglaseid tingimusi.[35] Samuti ei takistataks pangal sellisel juhul nagu käesolev kasutada tarbijatega sõlmitud laenulepingutes ebaõiglasi tingimusi, kui hoolimata lepingute kehtetuks tunnistamisest saaks pank nõuda tarbijatelt laenusumma kasutamise eest turutingimustele vastavat tasu. Sellises olukorras võib panga jaoks olla isegi kasulik kehtestada tarbijate suhtes ebaõiglasi tingimusi. Igal juhul väheneks sellega oluliselt majanduslik risk, millega pank silmitsi seisaks.

61. A. S. ja finantsombudsman märgivad samuti õigesti, et kui pangal oleks õigus esitada tarbija vastu nõudeid, mis lähevad kaugemale laenusumma tagasimaksmise ja seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudest, võiks see kahjustada direktiivis 93/13 sätestatud tarbijakaitse tõhusust. Käesoleval juhul nähtub A. S-i ja panga M kirjalikest ja suulistest seisukohtadest, et pank nõuab A.S-ilt laenusumma lepinguvälise kasutamise eest tasu summas 192 812,51 Poola zlotti (ligikaudu 41 484,26 eurot), mis vastab ligikaudu kahele kolmandikule laenusummast. Kohtuistungil märkis finantsombudsman, et talle on teada juhtumid Poolas, kus tasu, mida pangad tarbijatelt nõudsid, oli antud laenu summast suurem. Kui tarbijate võimalus vabaneda ebaõiglastest lepingutingimustest sõltuks sedavõrd suure tasu maksmisest, tekiks tõenäoliselt olukord, kus tarbijatel oleks kasulikum täita ebaõiglast tingimust sisaldavat lepingut kui püüda kasutada direktiivist 93/13 tulenevaid õigusi. Peale selle – nagu A. S. oma kirjalikes seisukohtades ja suuliselt märkis – ei ole laenuvõtjad, arvestades pankade arvutuste aluseks olevate kriteeriumide läbipaistmatust, keerukust ja kaalutluslikku laadi, üldjuhul võimelised piisavalt täpselt hindama, kui suurt tasu pank neilt nõuda võib, enne kui nad otsustavad, kas ebaõiglase tingimuse õiguspärasuse vaidlustamine on nende huvides. Märkida tuleb ka seda, et pangad – nagu pank M käesolevas asjas – on üldiselt seisukohal, et summad, mille peavad tarbijad maksma tasuna laenusumma lepinguvälise kasutamise eest, kuuluvad tasumisele viivitamata. Seevastu laenulepingu puhul tuleb laenumaksed tasuda korrapäraste ajavahemike järel, mis võimaldab laenuvõtjal oma tagasimakseid planeerida. Kõik need on tegurid, mis takistavad tarbijatel teostada neile direktiiviga 93/13 tagatud õigusi.

62. Samuti olen seisukohal, et ei saa nõustuda panga M ja finantsinspektsiooni argumentidega, et kui pangal ei ole õigust nõuda A. S-ilt tasu laenusumma lepinguvälise kasutamise eest, siis tähendaks see A. S-ile majaehituseks „tasuta laenu“ pakkumist. Esiteks on selline olukord tavaline tagajärg olukorras, kus laenuleping on pärast ebaõiglaste tingimuste kõrvaldamist *ex tunc*

[34] Vt ka käesoleva ettepaneku punkt 39.

[35] 14. juuni 2012. aasta kohtuotsus Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 69).

kehtetuks tunnistatud. Teiseks – nagu Poola valitsus oma kirjalikes seisukohtades õigesti märgib – ei ole asjaolu, et liidu õigusest tulenevate kohustuste rikkumise korral kaotab müüja või teenuse osutaja laenulepingu täitmisest oodatava kasumi, Euroopa Kohtu tarbijakaitset käsitlevas praktikas uudne. Näiteks kohtuotsuses Home Credit Slovakia leidis Euroopa Kohus, et riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt kaotab krediidiandja oma õiguse saada intresse ja lisatasusid, kui teatavad direktiivi 2008/48 kohaselt nõutud andmed on jäetud krediidilepingusse märkimata, on oma olemuselt proportsionaalsed. [36]

63. Ka pank M ja finantsinspektsioon väidavad, et finantsturgude stabiilsus Poolas ja kogu Euroopa Liidus oleks ohus, kui pankadelt võetaks võimalus nõuda tasu laenusumma lepinguvälise kasutamise eest sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas. See väide ei oma mingit kaalu olukorras, kus tõlgendada tuleb direktiivi 93/13, mille eesmärk ei ole finantsturgude stabiilsuse säilitamine, vaid eelkõige tarbijate kaitsmine. Seaduse alusel loodud pangad on igal juhul kohustatud korraldama oma tegevuse nii, et nad järgivad kõiki seaduses sätestatud norme.

64. Esitatud kaalutlusi arvestades jagan A. S-i, inimõiguste voliniku, finantsombudsmani, Varssavi kesklinna rajooniprokuratuuri prokuröri [37], Poola valitsuse ja komisjoni seisukohta ning soovitan Euroopa Kohtul tõlgendada direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1 nii, et nendega on vastuolus riigisisesele õigusele antud tõlgendus, mis näeb ette, et juhul kui tarbija ja panga vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse *ex tunc* kehtetuks põhjusel, et see sisaldab ebaõiglasi tingimusi, võib pank lisaks selle lepingu alusel makstud summade tagasimaksmise nõudele ja alates tagasimaksmise nõude esitamise kuupäevast arvestatava seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudele esitada lepingu kehtetuse tuvastamise tagajärjel tarbija vastu täiendavaid nõudeid.

V. Ettepanek

65. Eespool esitatud kaalutlusi arvestades teen ettepaneku, et Euroopa Kohus vastaks Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis) esitatud küsimusele järgmiselt:

1. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1

   tuleb tõlgendada nii, et

   nendega ei ole vastuolus riigisisesele õigusele antud tõlgendus, mis näeb ette, et juhul kui tarbija ja panga vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse *ex tunc* kehtetuks põhjusel, et see sisaldab ebaõiglasi tingimusi, võib tarbija lisaks selle lepingu alusel makstud summade tagasimaksmise nõudele ja alates tagasimaksmise nõude esitamise kuupäevast arvestatava seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudele esitada lepingu kehtetuse tuvastamise tagajärjel panga vastu täiendavaid nõudeid.

   Liikmesriigi kohtu ülesanne on riigisisese õiguse alusel kindlaks teha, kas tarbijal on õigus selliseid nõudeid esitada, ja kui on, siis otsustada nende põhjendatuse üle.

[36] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2008. aasta direktiiv 2008/48/EÜ, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 87/102/EMÜ (ELT 2008, L 133, lk 66). Vt 9. novembri 2016. aasta kohtuotsus Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, punkt 71) ja samasisuline 16. novembri 2010. aasta kohtumäärus Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, punkt 76).

[37] Inimõiguste volinik ja Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie (Varssavi kesklinna rajooniprokuratuuri prokurör) leiavad, et selliste nõuete esitamise õigust ei ole tarbijal ega pangal.

2. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1

tuleb tõlgendada nii, et

nendega on vastuolus riigisisesele õigusele antud tõlgendus, mis näeb ette, et juhul kui tarbija ja panga vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse *ex tunc* kehtetuks põhjusel, et see sisaldab ebaõiglasi tingimusi, võib pank lisaks selle lepingu alusel makstud summade tagasimaksmise nõudele ja alates tagasimaksmise nõude esitamise kuupäevast arvestatava seadusjärgse viivitusintressi tasumise nõudele esitada lepingu kehtetuse tuvastamise tagajärjel tarbija vastu täiendavaid nõudeid.